

TRENAR. UNA ACCIÓ, UN OFICI, UNA MEMÒRIA COL·LECTIVA

Biel Company Rubio

Historiador i tècnic del Museu del Calçat i de la Indústria
bielcompanyr@gmail.com

Paraules clau: *trenar, pell, indústria, memòria oral, patrimoni.*

Resum. *“Trenar” és el títol d’una exposició mostrada al Museu del Calçat i de la Indústria d’Inca entre el maig i el novembre de 2025. El projecte reivindica el trenat de pell com a ofici, art i patrimoni cultural de Mallorca, i explica el procés de recerca dut a terme mitjançant una intensa feina de recopilació de memòria oral mitjançant entrevistes, recollides al documental *Trenar. Una acció, un ofici, una memòria col·lectiva*. L’exposició també ha inclòs visites, tallers, demostracions, converses i trobades itinerants, per tal de promoure la memòria col·lectiva i els vincles entre comunitat, territori i patrimoni.*

Keywords: *weaving, leather, industry, oral history, heritage.*

Abstract. *‘Weaving’ is the title of an exhibition that was held at the Museum of Footwear and Industry in Inca between May and November 2025. The project celebrated leather weaving as a craft, art, and cultural heritage of Mallorca. It explained the research process and intensive work carried out to compile oral history through a series of interviews, featured in the documentary ‘Weaving. An action, a craft, a collective memory.’ The exhibition also included visits, workshops, demonstrations, talks and travelling meetings, the purpose of which was to promote collective memory and the links between community, territory and heritage.*

1. INTRODUCCIÓ

“Trenar” és el títol d’una exposició que s’ha pogut veure al Museu del Calçat i de la Indústria d’Inca des del 9 de maig fins al 2 de novembre de 2025. La mostra ha suposat, a més, un primer exemple sobre una indústria gairebé poc documentada, la de la confecció de la del trenat de pell, que va ser un sector rellevant al desenvolupament econòmic d’Inca i de l’illa durant les dècades dels anys cinquanta als anys vuitanta del segle XX. Aquesta comunicació neix de la meua feina com a tècnic al Museu del Calçat i de la Indústria, des del qual se’m va encarregar el comissariat de la dita exposició.

Des de la seva reinauguració, el Museu va voler indagar en altres sectors industrials amb la missió de continuar la investigació del patrimoni industrial d'Inca i la comarca del Raiguer, i ampliar el discurs expositiu del centre, més enllà de la història del calçat. El 2018 amb la reinauguració del museu com a "Museu del Calçat i de la Indústria" es va començar a donar més presència a les indústries auxiliars del calçat (aquelles fàbriques i tallers que fabricaven soles, tacons, capses de cartó, etc. per a les fàbriques de calçat) (Ferrero 2018: 175), però també a aquestes altres indústries que tenien la pell com a matèria primera principal. A la nova exposició permanent hi ha una secció dedicada a elles, que s'ha anat ampliant els darrers anys amb noves adquisicions. Tot i això, aquests sectors encara no tenen prou rellevància en el conjunt de la col·lecció i en el discurs del Museu, ja que ocupen una part petita de l'espai expositiu. En els pròxims anys s'haurà de treballar per donar més importància a les dites indústries, ja que, com es demostra en aquest article, tengueren un paper molt rellevant en el context general d'Inca i la comarca.

Per tot això, hi havia la necessitat de fer una sèrie d'exposicions temporals a manera d'homenatge, però que alhora ajudessin a completar el discurs del Museu sobre els altres sectors industrials. Era una feina necessària perquè de la història del calçat ja hi ha una bibliografia que l'ha donat a conèixer. Així, faltava començar a documentar aquestes altres indústries paral·leles i molt vinculades a ella. L'exposició "Leather Factory Shop" (del maig al novembre del 2024), dedicada a la confecció de pell, que vam presentar l'any passat en aquestes jornades amb Yadira Fernández amb el títol "Leather Factory Shop: més que una exposició", va començar aquesta línia, i "Trenar", dedicada a la indústria del trenat de pell, popularment anomenat "trençat", la segueix.

Inicialment, es podria pensar que aquest sector era dependent del calçat, ja que, si fa no fa, era una matèria manufacturada amb la qual després es muntaven les sabates. I tot i que tenia una relació directa amb la indústria del calçat i paral·lelismes en aspectes com el sistema de producció i de distribució del treball, també tenia una gran autonomia com a sector independent amb marques pròpies, fires específiques i altres particularitats. A més, amb el pas del temps, el trenat es començà a utilitzar per fabricar bosses de mà, cinturons, altres peces diverses de marroquineria i, fins i tot, mobiliari. Des de l'inici ens vam adonar que "Trenar" seria més que una exposició temporal d'objectes. El projecte necessitava un veritable procés de recerca d'informació.

Per dur a terme el projecte s'han fet desenes de trobades i entrevistes amb empresaris, representants, treballadors i persones vinculades a la indústria del trenat de pell. Tot allò ha permès recuperar històries, experiències i testimonis orals que serveixen per demostrar la rellevància històrica, econòmica i social del sector. Era un treball necessari perquè, tot i que la història de la indústria del calçat a Inca i la comarca del Raiguer compta amb diversos estudis i una certa bibliografia, aquestes altres indústries, entre les quals es troba el trenat, han passat més desapercebudes per als investigadors. No obstant això, el 2020 es va publicar el llibre *El trenat de pell a Mallorca al segle XX*, escrit per l'historiador Rafel Morro i Miquel Sans, l'expropietari de Matrema, una de les fàbriques més importants de trenat a Inca. El problema principal d'aquesta primera i única investigació es

comptava amb poques fonts orals, i tenint en compte que era una indústria en què la majoria de persones, en aquest cas dones, treballaven des de casa seva i sense contracte ni deixar cap mena de documentació, deixava de banda una part molt significativa del sector.

La indústria del trenat de pell es va anar desenvolupant al llarg del segle XX i va jugar un paper clau en la projecció internacional d'Inca i el Raiguer, però també es va estendre per moltes localitats de Mallorca. Els principals objectius d'aquest treball han estat: recopilar fonts inèdites (memòria oral —patrimoni immaterial— i recursos materials —patrimoni material—); investigar i documentar el desenvolupament i l'evolució del trenat de pell al llarg del segle XX; analitzar el seu impacte econòmic i social; reivindicar el paper de les dones i de la comunitat en la producció i transmissió d'aquest ofici; analitzar l'impacte del trenat en la configuració de la identitat industrial i cultural mallorquina; difondre el projecte expositiu i el conjunt d'activitats participatives associades com a model de museu obert i vinculat a la comunitat; promoure noves línies de recerca i de recuperació patrimonial al voltant de les indústries auxiliars del calçat; i, finalment, promoure el seu coneixement en la història de la indústria local, comarcal i illenca.

2. PROCÉS

El problema amb el qual ens vam trobar per dur a terme l'exposició era doble: per una banda, faltava el testimoni de moltes dones que havien treballat al sector i, per l'altra, mancaven peces relacionades amb aquest, especialment marcs de fusta amb els quals es fabricava artesanalment el trenat. Així doncs, vaig anar fent un treball de recerca de fonts orals, i de mica en mica vam trobar més d'una vintena de persones de diferents pobles de Mallorca (Inca, Selva, Mancor, Sant Joan, Maria de la Salut i Algaida). Durant el primer contacte els demanàvem que ens expliquessin de manera informal la seva vida i les seves experiències en el sector, i a partir d'aquí preparàvem una entrevista més formal i individualitzada, que enregistràvem en vídeo de manera professional (amb el càmera Jeroni Pui-gros i l'editora Pilar Alcalde). Amb tots aquests vídeos vam muntar el documental "Trenar. Una acció, un ofici, una memòria col·lectiva", que es pot veure al canal de YouTube¹ del Museu del Calçat i de la Indústria amb subtítols en català, castellà i anglès. També ha quedat recollit tot el material en brut a la base de dades del Museu per a futures consultes i investigacions.

Com s'ha comentat anteriorment, per explicar aquesta història també eren necessaris objectes (màquines, marcs, telers, mostraris, trenats, fotografies, etc.). La majoria d'aquestes persones ja no conservaven gairebé res, només alguna fotografia i algun rotlle de trenat. Les peces més importants que mancaven eren els marcs manuals, i la majoria els havia cremat o llançat. Però, per sort, Coloma Font, una dona de 87 anys de Maria de la Salut, encara en conservava alguns a les seves golfes. El que no es va poder rescatar van ser els telers automàtics, ja que la majoria de fabricants els havia venut a l'Índia durant els anys noranta i dos mil o els havien dut al desguàs recentment, com Jaume Perelló. Tot i això, després de mesos de recerca, va anar sortint un cert material que ens van cedir voluntàriament,

1 <https://www.youtube.com/watch?v=650JuljOTqc>

i que juntament amb les nombroses peces (teler de fusta, trenats i mostraris) que va cedir Miquel Sans al Museu anys enrere van fer possible muntar l'exposició. El disseny i el muntatge el vaig realitzar amb la dissenyadora Aina Crespi, que també es va encarregar de fer-ne les fotografies i maquetar el catàleg que es va publicar a finals del mes d'octubre. En el muntatge també van participar diferents operaris de la Brigada Municipal i els seus pintors. Sobretot va ser una tasca complexa perquè en un espai expositiu de 130 m² era difícil explicar la indústria del trenat, i tenint en compte que tampoc es comptava amb totes les peces, així que es va optar per triar-ne algunes de representatives a través de les quals el públic se'n pogués fer una idea general.

La inauguració va ser tot un èxit, ja que hi van assistir 200 persones. La mostra s'ha pogut veure durant sis mesos (de maig a novembre), i l'han visitada 4.947 persones. Durant aquest temps també hem organitzat un programa d'activitats que ha servit per recollir una gran quantitat d'informació a través dels testimonis. Hem fet les converses-café "Les empreses del trenat" i "Les rodes del trenat", i les rodes (converses també informals) amb dones trenadores per diferents pobles com Sant Joan, Maria de la Salut i Algaida. A més, per donar a conèixer el procés de fabricació del trenat es va dur a terme un taller de trenat amb Mastrenat i un de fabricació de sandàlies amb pell trenada a càrrec de l'artesana Martina Candela. Cal mencionar també que l'exposició ha tengut un important ressò als mitjans de comunicació, amb 13 aparicions a la premsa escrita, 4 a la televisió i 2 a la ràdio. D'aquesta manera, allò que era una exposició temporal es va convertir en un gran projecte.

Figura 1. Entrevista a Coloma Font. Font: pròpia.

Figura 2. Enregistrament de Magdalena Fiol. Font: pròpia.

Figura 3. Enregistrament d'Antònia Fiol. Font: pròpia.

Figura 4. Enregistrament de Magdalena Fiol. Font: pròpia.

3. L'EXPOSICIÓ "TRENAR"

Pel que fa al títol de l'exposició, es va decidir utilitzar-ne un de curt, "Trenar", una paraula que ressona amb força. Si anem a la seva morfologia, podem veure com la seva primera síl·laba (*tre-*) evoca els sons de les eines i les màquines que omplien les fàbriques, els tallers i les cases on es treballava, mentre que la segona (*-nar*) ens transporta a les melodies que impregnaven aquests espais: converses, cants, taral·les o ràdios de fons. La paraula *trenar* també és un verb, i els verbs impliquen acció. És per això que pensava que aquest verb englobaria també aquella acció que unia no només tires de pell, sinó també cabells —trenes—, altres materials com la llatra, i, sobretot, persones. L'objectiu de l'exposició era retre homenatge al moviment i a la col·laboració de totes aquelles mans que van donar vida a una indústria tan singular i, alhora, posar en valor una activitat profundament arrelada al territori. D'aquesta manera es va recrear al Museu una mena de viatge en el temps, amb l'explicació de l'evolució del trenat a través de tres fases: els orígens, el creixement i la mecanització. En els següents apartats desenvoluparé el contingut d'aquestes parts, així com la investigació realitzada sobre la indústria del trenat de pell.

3.1. Els orígens

El trenat és una activitat ben antiga, que es remunta a les primeres societats modernes que treballaren la pell. A Mallorca, els seus orígens no són prou clars, però és probable que estiguin lligats a la indústria del calçat. Rafel Morro i Miquel Sans (2020) no descarten que es treni pell a Mallorca des de l'època medieval, ja que des d'aquest període es coneix la producció de pell adobada. Tanmateix, la pri-

Figura 5. Vista de l'exposició "Trenar". Font: Aina Crespi.

Figura 6. Vista de l'exposició "Trenar". Font: Aina Crespi.

Figura 7. Detalls de l'exposició "Trenar". Font: Aina Crespi.

Figura 8. Detalls de l'exposició "Trenar". Font: Aina Crespi.

mera documentació que trobaren respecte a aquesta indústria només es remunta al 1936, en què algunes fàbriques de Palma, Binissalem i Inca declaraven que fabricaven sabates trenades (Morro i Sans, 2020: 22). De totes maneres, és bastant probable que es trenés des d'abans, ja que, a Menorca, Marquès (1995: 150) comenta que les sabates de trenat es posaren de moda just abans de la Guerra Civil, i que donaven marcs de llenya a les dones perquè elaboressin trenat amb aquests.

En tot cas, és difícil establir un marc cronològic del tot definit, ja que és probable que fos una activitat que anés creixent de manera submergida. En aquest sentit, hi ha dues visions diferents sobre els orígens de la producció de trenat en grans quantitats. La primera, la del propietari de l'empresa de trenat Matrema, Miquel Sans, sosté que foren els mateixos sabaters els qui començaren a elaborar trenat dins les seves fàbriques per innovar amb les sabates d'estiu. Aquesta teoria es relacionaria amb la primera documentació trobada, però, si un ha visitat una fàbrica o un taller de sabates, resulta difícil imaginar que dins s'hi elaboràs trenat, ja que aquest necessitava una infraestructura diferent de la de la confecció de calçat. La segona, la del propietari de l'empresa Curtidos Fluxa de reparació de maquinària i de venda de pell, Llorenç Fluxà, sosté que foren els adobadors i els magatzemistes els qui començaren a elaborar trenat de pell dins els seus tallers per oferir un producte més als sabaters. Aquesta hipòtesi tendria més sentit pel que fa a la logística de la producció i lligaria més bé amb la posterior aparició dels tallers i les fàbriques de trenat dels anys cinquanta i seixanta, però falta documentació que l'acompanyi. En tot cas, és probable que les dues teories tinguin part de veritat, i el que és ben segur és que gran part de la fabricació la feien dones des de casa seva. Així doncs, si una cosa és clara, és que el trenat està estretament lligat a les dones, les vertaderes protagonistes d'aquesta indústria.

Elles treballaven des de les seves cases amb uns marcs de fusta que a vegades els donaven les fàbriques, com afirma la trenadora Magdalena Fiol, o bé els demanaven al fuster del poble que els els fes, com esmenta Coloma Font. Els marcs de fusta, també anomenat telers, eren de diverses mides segons el producte final (bosses, sabates o altres peces de marroquineria) i servien de base per entrellaçar les tires de pell. Els més llargs eren de 270 cm, de forma rectangular, i els més curts i més quadrats feien 50 x 40 cm. Els laterals s'entatxaven per fixar les tires, que es trenaven manualment amb paciència i destresa. Un cop enllestit el trenat, s'emmidonava i s'hi afegia una tira al darrere o es cosia per assegurar-ne la fermesa abans de desmuntar-lo del marc. Finalment, i ja a la fàbrica, es premsava i s'abrillantava.

Figura 9. Dones trenant a Büger. Font: Montse Ramírez.

Figura 10. Fotografia publicitària de dones trenant. Font: Francisca Coll.

3.2. El creixement

Les primeres fàbriques de trenat sorgiren als anys cinquanta a Inca, com la de Matrema (1955) o la de Curtrexa (1958 ca.). Joan Mut, descendent dels propietaris de Trenzados Trobat (conegut popularment com a Can Massoles), assenyalava que en aquesta dècada també sorgiren diferents tallers de trenat a Algaida com el de la seva família. Als anys seixanta en sortiren més a Inca, com Trenzados Capricornio, Trenzados Fiol o Trenzados Perelló. El creixement de la demanda i la voluntat d'agilitzar la producció van portar a la creació i incorporació dels primers telers manuals. Aquests telers de fusta, de dimensions diverses, permetien crear trenats més amplis i complexos amb més rapidesa que els marcs tradicionals. En alguns casos, es van intentar reaprofitar telers de fàbriques de teixits de Sóller, els famosos Jacquard, però sense gaire èxit (Morro i Sans, 2020: 44).

Tot i aquesta millora tècnica, el procés continuava sent manual i exigia acabar molts d'aquests trenats amb els marcs tradicionals. Els telers permetien fer trenats senzills, com la dama (es crea entrellaçant tires de pell en sentit vertical i horitzontal, formant un patró que recorda un tauler d'escacs, d'on prové el seu nom) o l'espiga (les tires verticals i horitzontals es disposen de manera desplaçada, creant un patró que recorda la forma d'una espiga o els graons d'una escala). També permetien fer una estructura en forma de dama que servia perquè les dones l'entatxessin als marcs manuals i fessin amb ells el molinet (combina dues tires verticals i dues d'horitzontals, entrecruades amb dues més en diagonal). Altres trenats més sofisticats, com la reixeta (format per dues tires disposades en diagonal que s'entrecreuen amb una de vertical, creant una estructura lleugera, però sòlida), sempre es van fer de manera manual. Aquests trenats s'utilitzaven en una àmplia gamma de productes: des de sabates d'estiu i bosses de mà fins a peces de marroquineria, i fins i tot mobiliari. N'hi ha de molts tipus, més dels que hem esmentat, i aquests varien segons la manera en què es creuen les tires, cosa que fa que cada peça sigui única.

L'activitat s'estenia per diversos pobles mitjançant el sistema de les "rodes": persones encarregades, a vegades treballadores de la fàbrica i d'altres autònoms, repartien els materials entre les dones de localitats com Sant Joan, Maria de la Salut, Algaida, Pina, Montuïri, Búger o el Molinar (Palma). Posteriorment, aquests mateixos homes recollien les peces acabades i pagaven a les dones per unitats acabades. En aquests pobles hi havia diverses dones que feien alhora d'encarregades i que repartien la feina entre un grup de dones del poble, a les quals elles s'encarregaven de pagar.

Les dones, que ja dominaven les tècniques bàsiques amb els marcs manuals, esdevingueren expertes en l'ús d'aquests telers de fusta, els quals es distribuïren dins els mateixos tallers, però també arribaren a cases particulars de dones trenadores. En tot cas, era una feina mal pagada, i sense assegurar, que totes ens han explicat que compaginaven amb les feines de la llar i les cures als més petits i els més grans, fet que ja anava bé al sistema franquista. Això no obstant, algunes

afirmen que en certa manera fou una forma d'empoderament, ja que els permeté tenir els seus primers ingressos, a vegades superiors als dels seus homes que treballaven al camp o en altres oficis, com esmenta la trenadora Bel Ramis. De fet, una altra trenadora, Maria Vanrell, m'explicà que quan els divendres els pagaven se n'anaven de compres a Palma amb les amigues.

Figura 11. Expositor de Trenzados Capricornio a la Fira del Cuir de París. Font: Pere Rotger.

Figura 12. Fàbrica de Matrema. Font: Miquel Sans.Françisca Coll.

3.3. La mecanització

El creixement de la indústria del trenat anà acompanyat de la mecanització d'algunes parts de la producció. Dos croates en foren protagonistes: Esteban Zovko i Ivan Kadic. El primer d'ells, Esteban Zovko, tingué una vinculació directa amb Inca. Arribà a la ciutat als anys trenta després d'haver passat per Itàlia, França i Menorca, per fer de modelista a Can Piquero (Morro i Sans, 2020: 26). Posteriorment, hi obrí una de les primeres fàbriques de trenat amb el seu cunyat Joan Bellver, i portà la màquina de tallar tires de pell en circular, tot i que alguns testimonis afirmen que va ser ell qui la va inventar (Morro i Sans, 2020: 27). Aquesta màquina fou una revolució, ja que permetia aprofitar més bé la pell i fer tires més llargues que amb la cisalla o la "cutxilla", la qual cosa evitava haver d'aferrar les tires i donava un trenat més homogeni i resistent. Aquesta acabà sent una màquina imprescindible a tots els tallers i les fàbriques de trenat, ja que facilitava i agilitzava molt la feina i ajudava a augmentar molt la producció.

Ivan Kadic no habità a Inca, però tingué una relació directa i, fins i tot personal, amb aquestes fàbriques. Nascut també a l'antiga Iugoslàvia, revolucionà la producció amb la invenció de màquines de trenar elèctriques, les quals, cada vegada més automàtiques i més sofisticades, permeteren realitzar gran part de la producció i fabricar els trenats més simples. Amb aquestes, també es començaren a elaborar trenats més moderns i amb tota la gamma de colors. Tot i això, els trenats més cars i elaborats es continuaren fent a mà. En tot cas, les dites màquines permeteren augmentar molt la producció, cosa que va permetre que empreses com Matrema, Curtrexa, Trenzados Fiol, Trenzados Perelló o Trenzados Capricornio convertissin Mallorca en un referent nacional i internacional de producció de trenat, atès que venien els seus productes a França, Itàlia, Alemanya i, fins i tot, als Estats Units.

Aquestes empreses mostraven els seus productes a les fires de Bolonya, Düsseldorf o París, on aprofitaven per fer negocis amb empreses tan famoses com Stephane Kelian o Bally, com expliquen Joan Mut o Antònia Fiol. Sense dubte, fou també una oportunitat de veure món i d'interactuar amb països democràtics i més avançats, fet en què emfatitza l'exbatle i empresari del trenat Pere Rotger.

Les dècades dels anys setanta i vuitanta foren les millors per als trenadors mallorquins, però als anys noranta començaren els problemes. La globalització i la deslocalització de la producció cap a països asiàtics provocaren l'inici del seu declivi. Totes les fonts expliquen que la pell passà de venir de zones més properes com Catalunya a venir de països llunyans com l'Índia, i que amb el trenat passà igual. Aquestes mateixes empreses europees decidiren traslladar la seva producció als països asiàtics, i també el trenat. Alguns empresaris mallorquins viatjaren a Àsia per ensenyar als obrers d'allà a fabricar trenat i vengueren alguns dels seus telers, mentre que d'altres com Joan Mut s'hi negaren en rodó, perquè sabien que allò era avançar el seu final. Tanmateix, entre els anys noranta i dos mil tancaren totes les fàbriques; la darrera fou Matrema, que abaixà la barrera el 2006, posant fi a una etapa, però no a la memòria d'una indústria que encara ressona en la història de l'illa.

Però el trenat potser té una mica de futur a Mallorca. Mastrenat, un projecte que va néixer entre el pollencí Toni Alcal i l'enginyera tèxtil alemanya i resident a Mallorca Heike Rosenau, està intentant recuperar la fabricació de trenat a Mallorca. Ja han realitzat una important tasca d'investigació sobre la producció, i fan cursos de divulgació, tot i que no amaguen que tenen problemes per arribar a la població local. La seva intenció és fabricar trenat a Mallorca, però és difícil produir a un preu competitiu per poder vendre a marques de l'illa. Les marques d'aquí n'utilitzen de provinent d'Àsia en les seves sabates. De fet, Sebastià Amer, propietari de Tiamer, explica que el trenat torna a estar de moda, i que tenen molta demanda de sabates fetes amb aquest material que ara importen de l'Índia, tot i que els seus clients els demanen un producte fabricat íntegrament a Mallorca. Insisteix que el problema actual és la falta de mà d'obra qualificada, fet que no els permet augmentar la producció.

Figura 13. Operàries treballant a la fàbrica de Matrema.
Font: Miquel Sans.

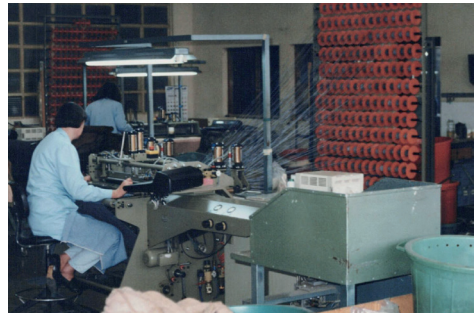

Figura 14. Operàries treballant a la fàbrica de Matrema.
Font: Miquel Sans.

4. CONCLUSIONS

El projecte “Trenar” ha permès recuperar i visibilitzar una indústria pràcticament invisible en la historiografia econòmica i social d'Inca, i de Mallorca. Mitjançant un treball intens de recerca, basat sobretot en la memòria oral, s'ha pogut reconstruir un sector que, tot i la seva rellevància, havia quedat al marge del relat tradicional de la industrialització mallorquina. Les entrevistes, trobades i converses han estat fonamentals per rescatar les veus de les vertaderes protagonistes: les dones trenadores, que durant dècades mantengueren viva aquesta activitat des de les seves cases i contribuïren decisivament a l'economia familiar i local.

L'exposició ha evidenciat també la necessitat de repensar el paper de les indústries auxiliars dins la història del calçat, no únicament com a apèndix, sinó com a sectors amb identitat pròpia, dinàmics i innovadors, que influïren en els mercats internacionals i generaren una xarxa de relacions econòmiques i socials que traspasava les fronteres d'Inca. Al mateix temps, ha posat de manifest la importància de preservar els testimonis materials —marcs, telers, mostraris, peces de trenat— que gairebé han desaparegut i que constitueixen un patrimoni industrial de gran valor.

Un altre resultat destacat del projecte ha estat la capacitat de l'exposició per activar processos de participació comunitària. Les rodes del trenat, les converses itinerants i el conjunt d'activitats associades han convertit el Museu en un espai viu, obert i connectat amb el territori, on moltes persones han trobat la seva història personal i col·lectiva. Aquesta experiència reforça la idea que els museus poden esdevenir plataformes de recuperació de memòria i motors de cohesió social.

Finalment, “Trenar” ha assenyalat noves línies de recerca que seran imprescindibles en el futur: aprofundir en el paper de les dones en l'economia submergida del franquisme, estudiar la circulació de tècniques i maquinària entre Mallorca i l'exterior, i analitzar els processos de mecanització i deslocalització que marcaren el declivi del sector. També ha deixat oberta la reflexió sobre les possibilitats de revitalitzar l'ofici, tal com demostren projectes actuals com Mastrenat.

Figura 15. Inauguració de l'exposició “Trenar”. Font: Museu del Calçat i de la Indústria.

Figura 16. Inauguració de l'exposició “Trenar”. Font: Museu del Calçat i de la Indústria.

Figura 17. Acte amb trenadores a Maria de la Salut. Font: Museu del Calçat i de la Indústria.

Figura 18. Acte al Museu amb empresaris del trenat. Font: Museu del Calçat i de la Indústria.

REFERÈNCIES

Ferrero, A. 2019. “Un nou projecte museístic construït des de la comunitat: estudis de públic i gestió interna del Museu del Calçat 2017-2018”, a: *XIX Jornades d’Estudis Locals d’Inca*: Inca; 157-184.

Fernández, Y. i Company, B. 2025. “Leather Factory Shop’: més que una exposició”, a: *XXV Jornades d’Estudis Locals d’Inca*: Inca; 79-89.

Marquès, M. 1995. *L’olor de cerol: cent anys de vida i cultura a Alaior*. Lleonard Muntaner: Palma.

Morro R. i Sans, M. 2020. *El trenat de pell a Mallorca*. Illa Edicions: Palma.

ALTRES FONTS

Entrevistes a Miquel Sans, Rafel Morro, Toni Alcal, Magdalena Fiol, Sebastià Amer, Antònia Fiol, Francisca Coll, Pere Rotger, Francesc Amer, Jaume Perelló, Llorenç Fluxà, Coloma Font, Margalida Ferriol, Guillem Bauzà, Joan Mut, Maria Vanrell, Margalida Mas, Antoni Seguí, Margalida Morro, Margalida Trobat, Maria Tous i Bel Ramis.

